

ERI DE LUKA
POKUŠAJI OBESHABRENJA
(DA SE PEDA PISANJU)

NASLOV ORIGINALA
ERRI DE LUCA, *TENTATIVI DI SCORAGGIAMENTO*
(*A DARSÌ ALLA SCRITTURA*)
© Tramite accordi con Susanna Zevi Agenzia Letteraria

Izdavači:

Imprimatur d.o.o.	Antikvarijat Ramajana
Mladena Stojanovića 4	Aleja Svetog Save 64
Banja Luka	Banja Luka
info@imprimatur.ba	info@antikvarijatramajana.com

Za izdavače: Boris Maksimović
Miroslav Gojković

Lektura: Sonja Lero Maksimović

Dizajn korica: Dragana Vasić

Grafička priprema: Sonja Lero Maksimović

Štampa: Skandi s.p.

Za štampariju: Mladen Spasojević

Tiraž: 200

Godina: 2021.

ISBN: 978-99976-53-07-9

Eri de Luka

POKUŠAJI
OBESHABRENJA
(DA SE PRED
PISANJU)

Preveo:
Boris Maksimović

RIJEČ PREVODIOCA

NEKAD PRI KRAJU fakulteta, moj dragi profesor Danilo Kapaso, shvativši da me prevođenje zanima više od nekih drugih stvari kojima smo se bavili, dao mi je da za vježbu prevedem jedan tekst italijanskog pisca Erija de Luke. Shvatiću tek kasnije, nije to bila samo vježba iz prevođenja, bila je to i provokacija na razmišljanje, kao što uvijek biva sa Erijevim tekstovima. Bio je to moj prvi susret s ovim, u svakom pogledu, nesvakidašnjim stvaraoцем. Biću iskren i priznati da sam bio zbunjen na prvu. Tekst nisam baš lako preveo. Eri piše zgusnuto, ne razbacuje se riječima, gdje može iskoristiti tri riječi da nešto kaže on neće tražiti četvrtu. Najprostije rečeno, on ne arči hartiju i vjeruje da ne bismo smjeli da zloupotrebjavamo obilje materijala za pisanje koje nam je danas na raspolaganju. „Pisac mora zasaditi bar jedno

drvo. Pisac troši drvo, pulpu od koje se proizvodi papir. Svaka objavljena priča ima predgovor napisan motorkom. Stranice su bile listovi. Prije nego od inspiracije, one potiču od sinteze hlorofila, svjetla, limfe. Pisac mora svijet obešteti stablima. Imam tu udobnost da živim na selu i sve drveće na mojoj zemlji posadio sam ja. Raste i širi po zemlji granati pokrivač. Obezbijedio sam hlad. Ovo ću moći odgovoriti o sebi, ovo je, na kraju računa, najbolji prihod mog vremena. Obezbijedio sam hlad.”

Taj tekst je zapravo pismo jednom mladom piscu koji mu se obratio za savjet i to je tekst koji je danas pred vama. Nakon tog prevoda, mene je život odveo nekim drugim putem i donekle sam bio i zaboravio na njega. U međuvremenu sam i ja objavio svoju prvu, a do sada i jedinu knjigu, i iz nekog čudnog razloga sjetio sam se ovog teksta. Potražio sam ga, pročitao iznova, kao da je prvi put, i odmah sam shvatio da sam prekršio bar četiri-pet njegovih savjeta, ali to nije toliko ni bitno. On sam ne bi imao ništa protiv, jer stalno ponavlja: nemoj imati vrhovne učitelje i ne šalji svoja djela drugim piscima.

Objavio sam ga tada na svom putopisnom blogu jer toliko je u njemu predivnih metafora koje porede pisanje sa putovanjem. Putovanje kroz prostor, kroz vrijeme, izgnanstvo, lutanje i spasenje. Sve je tu. Onda sam shvatio jednu neobičnu stvar o kojoj Miljenko Jergović piše u pogovoru ove knjige. „Na sve strane ima on te neke svoje zagovarateljke. Oči im se zažare na spomen Erija de Luke, prevode njegove tekstove, nude ih izdavačima, svijetu pokušavaju objasniti nešto što je, zapravo, neobjašnjivo. Nije to pisac poput drugih pisaca. On je nekako drukčiji. On je kao da imate nekog strica ili rođaka, pisca. Ali ne samo takvog pisca, nego velikog, najvećeg. I onda vam je stalo da ljudi oko vas čitaju njegove knjige. Pogotovo što u tim knjigama postoji nešto spasonosno.” Meni su se isto tako javljali do tada nepoznati ljudi i tražili dozvolu da taj prevod negdje objave ili pitali da li sam još nešto njegovo prevodio, a pošto nisam, praktično su me molili da to nekad uradim. Iako sam kasnije pokrenuo svoju izdavačku kuću i objavio još dva romana koja sam preveo s italijanskog, nisam razmišljao o objavljivanju ovog djela.

Prvi i osnovni razlog je krajnje tehničke prirode. Ovo je, barem za knjigu, prilično kratak tekst, u Vordu ima tek nekih desetak strana. Objavila ga je napuljska antikvarnica Dante & Descartes, koju vodi Erijev prijatelj i saborac Rajmondo di Majo, a to originalno izdanje, zbog svog manjeg formata, više liči na neku brošuru. Kažem to bez trunke potcjenjivanja prema onome što se nalazi u njemu, ali svi mi sudimo knjige na osnovu korica i izgleda. Stresao sam se i na pomisao da nešto što je počelo kao vježba na fakultetu prepakujem i prodajem kao knjigu. Pored toga, ovo je već objavljen prevod, prvo na mom blogu, a onda kasnije i na Jergovićevom. Ko bude htio, moći će da ga čita i ne mora ništa da plaća, tako sam barem razmišljao.

Ali onda se desilo nešto sudbunosno, što me je natjeralo da počnem razmišljati u drugom smjeru. Upoznao sam Tvrtka Klarića, Erijevog prevodioca i jednog od onih njegovih zagovaratelja kojima se zažare oči na spomen njegovog imena. Ne samo što je pregledao ovaj prevod i dao svoje neizmjerne vrijedne sugestije on me je

počeo podsticati da se više posvetim objavljivanju Erijevih knjiga.

Prolazak vremena, želim da vjerujem u to, trebalo bi da podrazumijeva da se izdvojene i međusobno nepovezane činjenice i događaji počnu stapati u jednu smislenu cjelinu. Na dovoljno dugoj vremenskoj ravni vjerujem da će sve ovo će imati smisla ili se bar nadam. Zahvaljujući Tvrtkovom neumornom zalaganju na popularizaciji Erijevih knjiga, počeo sam da razmišljam ne samo o objavljivanju ove već i čitave jedne edicije u kojoj bi se njegov književni rad prvi put na našim prostorima predstavio na jedan sistematičan i dosljedan način. A zahvaljujući trudu mog prijatelja Miroslava Gojkovića iz Antikvarijata Ramajana, kojem se takođe oči zacakle kad se spomene Eri de Luka, jedna takva edicija je postala nešto izvodljivo. U takvom jednom kontekstu i ovo djelo ima svoje mjesto. Štaviše, zaslužilo je da se nađe na početku ne samo zbog simbolične činjenice da je prvo s kojim sam se ja lično upoznao već i zbog nečeg drugog, mnogo bitnijeg.

Iako obimom kratka, ova knjiga na lijep način objedinjuje osnovne karakteristike Erijevog pripovijedanja:

zgusnutost, odgovorno korištenje riječi, posvećenost starozavjetnim tekstovima i prevođenju sa starohebrejskog, ljubav prema lokalnom, nepovjerenje prema talentu i glavnim književnim tokovima u kojima se talenat uzdiže na nivo božanstva, vjeru u usamljениčki i mukotrпni rad koji se obavlja u тишини i još mnogo šta drugo.

„Divljenje je suprotnost zavisti, koja je prelazna, koja ima potrebu da se bude kao ili na nečijem mjestu”, kaže Eri u ovom tekstu i nastavlja, „zavist je dioptrijska greška, ne poznaje udaljenost, uvjerava da se nešto nalazi nadohvat ruke. Divio sam se pjesnicima i pratio ih u njihovim jezicima. Posvetio sam se tome da ih prevedem za sebe, naprežući tako svoj italijanski vokabular, dižući ga na temperaturu preciznosti. Čak i ako su bili prevedeni nebrojeno puta bolje, želio sam svejedno zainatiti se u nekoj svojoj vjernosti originalu. Ova praksa divljenja je poboljšala moj jezik. Nisam to znao prije, prepoznajem to kasnije, pa zbog tog preporučujem to iskustvo. Pozivam te da učiš neki drugi jezik, da svoj italijanski produbiš disciplinom prevođenja, podstrekom divljenja.” Pronalazim se u ovom pasusu, ne zato što

mislim da je moje iskustvo prevođenja njegovog djela poboljšalo moj jezik, na kraju krajeva, nije moje da uopšte sudim o tome, već što znam da sam se neizmjerljivo divio ne samo ovoj knjizi već i svakoj drugoj njegovoj koju sam imao priliku da pročitam. I to iskustvo divljenja svim srcem želim i vama koji ćete ga upravo upoznati.

Boris Maksimović

POKUŠAJI OBESHABRENJA
(DA SE PEDA PISANJU)

PISAC PRIMA PISMA. Prije su bila u zatvorenoj koverti i sa markicom, sada na osvjetljenom ekrančiću, i idu hitro, ali preskaču propisane udaljenosti. Pismo se piše iz daljine i iz jednog drugog trenutka, međutim, čudo brzine razmjene obmanjuje i uvjerava u suprotno. Čini da vjerujemo da smo iza rešetke koja razdvaja dva dijela jedne konfesije. U stvari, pismo mora da ide i malo pješke, spajajući dvije tačke koracima.

Dvadeseti vijek je bio prikladan za kratka pisma. Njegova najveća iskustva bile su emigracije i kaznionice, koje su nacije i narode ispraznile više i gore nego dva svjetska rata. Potreba za napisanim se zato usredotočila na kratke radove. Dvadeseti vijek, iz kojeg potičem, najbolje se izrazio pismima i pjesmama.

Otkad sam pisac, od prve objavljene knjige, većina onog što sam napisao otišla je na pisma. Ne čuvam drugi primjerak, niti ih čitam prije nego što ih pošaljem. To je dopisivanje, plod neposrednosti koja se ne ispravlja. Pripadaju primaocu. Ovdje odgovaram na pismo jedne mlade osobe koja mi traži mišljenje u vezi sa sopstvenim porivom za pisanjem. Obraćam se nekome ko mi je pisao uzalud i ko će, uprkos svemu, nastaviti tako da radi.

Ne šalji svoja djela piscima. Ne šalju se cipele koje sam napraviš obućarima da ih probaju obuti. Ne šalje se u kući napravljen slatkiš slastičaru da ga okusi. Postati piscima, zadati to sebi kao zadatak, definitivno ili privremeno, ne ide preko kontakta sa drugim piscem. To je slijepa ulica, a ne ranžiranje.

Izdavačke kuće su rupa po mjeri bačene bilijske kugle. Ako se odbije, zagubi, pristojno ignoriše, ne pribjegavaj laskanjima onoga koji će pristati da te objavi, ali o tvom trošku. Neće učiniti ništa od obećanog, kancelarija za štampu i distribuciju obratiće ti se za manje od godinu dana sa pitanjem da li

namjeravaš da otkupiš neprodane primjerke jer će ih inače izrezati. Radije sebi pronadi štampariju, odštampaj koju stotinu primjeraka i podijeli ih znancima. To je sjetva. Možda nađeš nekog knjižara koji će prihvatiti da drži neko vrijeme tvoju knjigu u izlogu, dovoljan je i samo jedan knjižar u tvom gradu, ali jedan od onih od nekada.

Postati piscem nije put skiciran tačkicama: spojiš ih vrhom olovke i pojavi se slika. Kao i u drugim dobrim ljudskim djelatnostima, radi se o tome da prihvatiš cikcak, da budeš u pustinji. Ako pokušaš da slijediš četrdeset i dvije etape Izrailjeve nakon izlaska iz ropstva u Egiptu, otkrićeš stalno krivudanje koje daleko odudara od cilja. To je hod onog ko je izgubio put do kuće nemajući neki drugi.

Bar je Jevrejima dato na znanje da se radi o potpomognutom lutanju, opskrbljenom manom, na kraju kojeg se, četrdeset godina kasnije, nalazi odredište. Ali onaj koji čitav svoj prtljag trpa u fišek pisanja, mora poći na put bez ijednog znaka pomoći. Pisanje je poziv koji prije svega predviđa

odustajanje od svakog drugog oblika izražavanja, od dodira sa daljine. To je izolacija, disciplina unutrašnje tišine, čak i unutar gomile. Ko piše, ima ispred sebe jednu umjerenu širinu praznine, na linije, kvadratiće ili tastaturu. Ne mora da je ispuni, mora da se u njoj nastani.

Nemoj imati vrhovne učitelje. Možeš se diviti pisanju nekog drugog, meni se to desilo s Argentincem Horheom Luisom Borhesom, koji je učinio da od trenja imenice sa pridjevom štrcnu iskre smisla. Ali poslije moraš da se otreseš toga da bi nastavio sa pisanjem. Ako čitaš neku knjigu, čitaj je kao čitalac, ne kao autorov kolega. Inače ti se može desiti ono što opisuje Robert Valzer poslije čitanja Čarlsa Dikensa: očaj što počinješ da pišeš nakon njega. Očajavao je jer je Dikensa čitao kao pisac, znajući da nikad neće moći ispisati te stranice kao on. Ali to je logično, jer je Dickens na polju svog pripovijedanja, na kojem briljira, pa ako tamo kročiš, to mora biti posjeta, kao čitalac, a ne kao neko ko se poredi sa autorom. Pročitaj kamion knjiga, kao što je radio i još uvijek

radi moj prijatelj pisac iz Erta Mauro Korona, gorštak i samouki pripovjedač, pročitaj ih kao čitalac, bez primisli o poređenju između onoga što listaš i tvojih stranica.

Ne preporučujem radionice kreativnog pisanja. Postoje i drugi načini, a manje skupi, da se vježba poniznost učenja. Predani učenik nekog hasida, što je titula koju su nosili mudri Jevreji iz Istočne Evrope, bio bi poslat da počne sa „oprihten goles”, dobrovoljnim izgnanstvom. U usamljenom lutanju, daleko od biblioteka i škola, sa stalnim i svakodnevnim rizikom da se popusti, izgubi, dolazi usavršavanje ili poraz. Radionica kreativnog pisanja je taj skromni poraz, prihvaćen bez uslova. Na moru nema birtijâ.

Ne preporučujem radionice kreativnog pisanja, ali pozivam da se nauči neki strani jezik. To je iskustvo koje sam probao da bih slijedio pjesnike u njihovim jazbinama. Bio sam dirnut od divljenja, osjećanja koje mora biti neprelazno: diviti se bez i najmanje primisli da se bude kao, bez i najmanje mogućnosti da se uspostavi poređenje,

čak i minimizirano, između osobe ili djela kojem se divim i mene samog.

Divljenje je suprotnost zavisti, koja je prelazna, koja ima potrebu da se bude kao ili na nečijem mjestu. Zavist je dioptrijska greška, ne poznaje udaljenost, uvjerava da se nešto nalazi nadohvat ruke. Divio sam se pjesnicima i pratio ih u njihovim jezicima. Posvetio sam se tome da ih prevedem za sebe, naprežući tako svoj italijanski vokabular, dižući ga na temperaturu preciznosti. Čak i ako su bili prevedeni nebrojeno puta bolje, želio sam svejedno zainatiti se u nekoj svojoj vjernosti originalu. Ova praksa divljenja je poboljšala moj jezik. Nisam to znao prije, prepoznajem to kasnije, pa zbog tog preporučujem to iskustvo. Pozivam te da učiš neki drugi jezik da svoj italijanski produbiš disciplinom prevođenja, podstrekom divljenja.

Plodne su čak i greške, nesporazumi u koje ćeš upasti. Njemački pjesnik Hajnrih Hajne pripovijeda o jednom svom iskustvu kada je kao mladić učio francuski. Profesor ga pita kako se prevodi riječ „glaube” (vjera), a on misli,

ne može da se sjeti i na kraju, umjesto „foi”, kaže „credit” (zajam). Razred prasnje u smijeh, nastavnik ga prekori. Od tog trenutka, zaključuje Hajne, nepovljivo se pokvario njegov odnos sa religijom. Ali meni se njegova greška sviđa. Vjera, vidio sam to kod onih koji se u njoj nastanjuju, jeste jedan stalni zahtjev božanstvu da bude tu, prisutno u svakodnevnom životu. Vjerujući je onaj koji, prema glagolskom prilogu sadašnjem, stalno obnavlja svoj čin vjere, zato što ga stalno stavlja u pitanje. Vjera je obnovljeno potraživanje zajma u suočenju s božanstvom. Bila je potrebna Hajneova greška da mi se to ukaže. U prevođenju se često dešavaju iznenadni sudari među izrazima pa riječi tako uvećavaju svoju energiju.

Markos Ana je proveo dvadeset i dvije godine u zatvoru pod Frankom, nakon Španskog građanskog rata. Mučen, na smrt osuđen, što mu je poslije bilo preinačeno u doživotnu robiju, nakon smrti diktatora je izašao. U zatvoru je naučio da piše stihove. Postao je poznat još prije nego što je bio oslobođen. Rekao je da mu je najteži period bilo privikavanje na

prostor. Horizont mu je stvarao mučnicu i vrtoglavicu.

Kao pjesnik, upoznao je najslavnijeg španskog pjesnika, Nobelom nagrađenog Migela Anhela Asturijasa. Pričali su o poeziji i Markos Ana prenosi jedan dio tog razgovora. Asturijas mu reče da kad bi mu u nekom stihu naišao previše jednostavan pridjev, on bi u rječniku tražio neki ljepši. Markos mu reče da on radi obrnuto, kada mu se čini da njegova riječ nije najjednostavnija moguća, on traži u rječniku još običniji termin.

Nadam se da nećeš tu uzvišenu knjigu listati ni iz jednog od ta dva razloga. Otvori rječnik svog jezika zbog njegove ljepote, zbog taloga priča sadržanih u ama baš svakoj riječi. Pročitaj jednu stranicu i vidjećeš kako izranjaju misli, priče i sjećanja. Nadam se da nećeš kopati po njemu kao istraživač po rudniku, tražeći samo jednu stvar, već kao neko ko prelazi polje i čita vrevu živih vrsta.

Ne piši piscima, piši muškarcima, ženama, piši pisma osobama, ne njihovim profesijama. Piši pisma koja

ćeš zaboraviti, koja će biti bačena u koš, ostavljena bez odgovora. Piši ih ne očekujući potvrdu o primitku. Ona su nužna škola. Želiš i moraš zainteresovati to ime i prezime ispisano na koverti. Ta adresa je dokaz tvog ispita koji čeka jednog pisca. Ne piši piscima, piši njihovim životima. Piši naslijepo, neka tvoje pismo bude meduza u struji koja će se nasukati na plažu. Pismo je meduza u potrazi za milovanjem. Odranije znaš da će primalac pokušati da ga odgurne.

Posmatraj svoju stranicu kao slijed koraka na planini, gdje je smrtno rizičan rub greške. Slogovi su koraci po malim osloncima, na njih moraš rasporediti teret rečenice, glasa. Upotrebljavaj tačku, zarez, dvotačku, navodnike, uvlačenje retka. Devetnaesti vijek je mnogo koristio uzvičnik, dvadeseti malo, ja sam ga ukinuo iz svojih redova, ali to nije pravilo, više je uzdržavanje. Moraju mi biti dovoljne samo napisane riječi da izazovu uzvičnik u onome ko ih čita, mora ga tamo staviti on ako ga osjeti, inače mi se čini kao emocija izazvana na vještački način, kao natpis „aplauz” u emisijama.